

Asia: OM 31/41/2015

Lapsenhuoltolain uudistaminen

Yleistä

Onko teillä yleistä lausuttavaa työryhmän ehdotuksesta?

-

Lapsenhuoltolain yleiset säännökset (1. luku; 1-5 c §)

Lausuntonne ehdotetuista säännöksistä?

1§ Lapsen huolto

Tampereen kaupunki pitää tervetulleina lapsen huoltoon ja huoltajan tehtäviin liittyviä uusia säännöksiä. On hyvä, että lakiesityksessä tuodaan nykyistä selkeämmin esille vanhemman velvollisuus huolehtia lapsen läheisistä ihmissuhteista sekä lapsen oman mielipiteen selvittämisen tärkeys.

5a § Velvollisuus ilmoittaa muutosta

Tampereen kaupunki pitää hyvänä vanhemman velvollisuutta ilmoittaa muutosta.

5 b § Huoltajan esteellisyys

Huoltajan esteellisyys on ilmaistu selkeästi. Tulisiko laissa kuitenkin ottaa selkeästi kantaa siihen, että lapsen asuessa toisen vanhempansa/huoltajansa luona, tällä vanhemmalla/huoltajalla on oikeus edustaa lasta lapsen elatukseen liittyvässä sopimusasiassa?

Huoltajat ja tapaamisoikeus (2. luku; 6-12 §)

Lausuntonne ehdotetuista säännöksistä?

6a § Eräiden isyysratkaisujen vaikutus lapsen huoltoon

Tampereen kaupunki pitää tarkoituksenmukaisena ehdotusta, jonka mukaan isyytensä ennen lapsen syntymää tunnustanut mies saisi lapsen huoltajuuden automaattisesti. Tämä vähentäisi merkittävästi turhaa byrokratiaa isyysasioissa ja vahvistaisi isien tasavertaista asemaa eri elämäntilanteissa.

6 a§ 1 mom

Lakimuutoksen toteutuessa on tärkeää informoida myös neuvolahenkilökuntaa huoltajuuden automaattisesta vahvistumisesta ja siitä, että vanhemmat eivät voi tunnustaa lapsen isyyttä neuvolassa, mikäli huoltajuus halutaan jättää äidille yksin.

6 a§ 3. mom. sulkee pois tilanteen, jossa isyys kumotaan ja miehen huoltajuus on perustunut sosiaalilautakunnan vahvistamaan sopimukseen. Lain perusteluissa todetaan, että on kyse tilanteista, joissa miehen huoltajuus on nimenomaisesti harkittu lapsen edun mukaiseksi. Käytännössä nämä tilanteet ovat kuitenkin olleet isyyden tunnustamisen yhteydessä vahvistettuja yhteishuoltajuussopimuksia. Ratkaisuksi näissä tilanteissa esitetään, että niin kauan kuin isyys on voimassa, voisi mies tehdä huollon muuttamista koskevan sopimuksen. Tosiasiassa on usein ajautettu pattitilanteeseen. Asianosaiset eivät ole olleet tietoisia eteen tulevasta ongelmasta, vaan ovat hakeneet käräjäoikeudelta vain päätöstä isyyden kumoamiseksi. Sen jälkeen asianosaiset ovat halunneet, lähes poikkeuksetta, sopia yhteishuollon purkamisesta. Se ei enää ole ollut sopimuksella mahdollista, koska toinen osapuoli ei enää ole ollut lapsen vanhempi.

Tampereen kaupunki katsoo, että näissäkin tilanteissa isyyden kumoamista tulisi automaattisesti seurata miehen huoltajuuden purkamisen. Tällä päästäisiin osaltaan siihen, että kaikkien osapuolten asema olisi samanarvoinen, riippumatta siitä oliko kyseessä aviomiehen isyys, ennakkollisesti tunnustettu isyys tai lapsen syntymän jälkeen tunnustettu isyys.

Yhteishuoltosopimukset, jotka näissä tapauksissa on aikoinaan erikseen vahvistettu, ovat perustuneet sen hetkiseen tietoon, ja vanhempien yhteiseen sopimukseen, mutta isyyden kumoamisen yhteydessä tilanne on tietysti oleellisesti muuttunut. Toki sekä aviomiehen isyyden että tunnustetun lapsen isyyden kumoamisen kohdalla voi olla kyse tilanteesta, jossa lapsella voi tosiasiallisesti olla kiinteä, lapsen vanhempaan verrattava suhde lapseen. Näissä tilanteissa, jotka ovat äärimmäisen harvinaisia, voisi mies hakea lapsen oheishuoltajuutta.

Mikäli isyyden kumoaminen ei purkaisi miehen huoltajuutta automaattisesti kaikissa tapauksissa käräjäoikeudessa, ratkaisuksi esitetään, että isyyden kumoamisen tullessa vireille käräjäoikeudessa, käräjäoikeus velvoitettaisiin oma-aloitteisesti tiedustelemaan vanhemmilta, haluavatko he samassa yhteydessä purkaa yhteishuoltajuuden, mikäli se on perustunut sosiaalilautakunnan vahvistamaan sopimukseen tai käräjäoikeuden päätökseen.

7§ Sopimus lapsen huollosta

Tampereen kaupunki pitää hyvänä, että lakiin saadaan selkeyttävä säännös siitä, että vanhemmat voivat sopia tiedonsaantioikeuden antamisesta sille vanhemmalle, joka ei ole lapsen huoltaja. Tällä hetkellä osassa kunnista on näitä sopimuksia vahvistettu, osassa ei. On myös hyvä, että huoltajat voisivat jatkossa sopia vanhempien välisestä tehtävienjaosta sosiaalilautakunnan vahvistamalla sopimuksella. Jos vanhemmilla on sopimusvaihtoehtona muutakin kuin pelkästään yksin- tai yhteishuolto, vähentää tämä osaltaan tarvetta viedä asioita käräjäoikeuden ratkaistavaksi.

Tampereen kaupunki pitää erittäin ongelmallisena lakiehdotusta, jonka mukaan vanhemmat voisivat sopia lapsen huollosta, asumisesta, sekä tapaamisoikeudesta sopimuksella myös muun henkilön kanssa. Yleensä nämä ovat tilanteita, jotka vaativat tarkempaa selvittelyä kuin vanhempien väliset sopimukset. Lastenvalvojien vahva kokemus on, että on paljon perheitä, joissa vanhemmat sinänsä ovat yksimielisiä jonkun muun henkilön määrittämisestä lapsen huoltajaksi. Vanhemmat hakevat näitä ratkaisuja hyvinkin nopeasti muuttuvissa elämäntilanteissa, jolloin esim. oheishuoltajaksi haettavan henkilön pysyvyydestä lapsen elämässä ei ole mitään varmuutta.

Perheen tilanteen tulisi olla siinä määrin vakiintunut, että päätös olisi lapsen edun mukainen ja riittävän pysyvä. Jos sopimuskäytäntöön päädytään, tulisi lain perusteluissa olla selkeät kriteerit oheishuoltajuuden ja lapsen asumisen sopimiseksi muulle henkilölle. Tarvitaan esim. joku ohjeellinen aika, milloin tilanne voidaan katsoa lapsen kannalta riittävän vakiintuneeksi. Pitäisi myös määrittää, kuinka monta huoltajaa/lasta tapaavaa henkilöä/tiedonsaantioikeuden omaavaa henkilöä lapsella voi enimmillään olla.

Nopeasti muuttuviin elämäntilanteisiin liittyy myös tarve oheishuoltajuuden purkuun. Voitaisiinko myös se vahvistaa osapuolten yksimielisellä sopimuksella ilman, että lapsen tilannetta selvitetään laajemmin? Mikäli oheishuoltajuus voitaisiin purkaa lastenvalvojan vahvistamalla sopimuksella, laissa tulisi selkeästi ilmaista, keitä pidetään asiassa asianosaisina ja keitä tulisi asian johdosta kuulla.

Lastenvalvojien työssä tulee esille myös perheitä, joissa vanhemmat hakevat käräjäoikeudelta päätöstä oheishuoltajuudesta ja esim. lastensuojelussa on perheen tilanteesta ja lapsen edusta aivan toisenlainen käsitys. Lastensuojelun asiakkuus ja perheen tukitoimet eivät aina välity vanhempien

kertomana lastenvalvojan luona. Pienissä kunnissa lastenvalvojan ja muun sosiaalityön yhteistyö on usein hyvin saumatonta ja konkreettista, mutta suurissa kaupungeissa perheoikeudelliset asiat hoidetaan omissa yksiköissään, jolloin yhteistyö lastensuojelun kanssa vaatii aikaa ja erityistä panostamista. Nykytilanteessakin oikeus pyytää usein oheishuoltajuudesta päättämistä varten olosuhdeselvityksen, vaikka hakijat ovat olleet yksimielisiä. Voiko lastenvalvoja selvittää tilannetta riittävästi ja tuleeko heistä jatkossa ”miniselvittäjiä”?

Huolena on myös, että kynnys sopia oheishuoltajuudesta mataloituu liikaakin. Voiko tämä mahdollisuus lisätä myös isyyden selvittämisen keskeyttämisiä, kun huoltajaksi voidaan sopia ”sopivaksi katsottu henkilö” ilman elatusvelvollisuutta?

On kuitenkin tilanteita, joissa nopea ja yksinkertainen menettely olisi tarkoituksenmukainen ja lapsen edun mukainen, esim. oheishuoltajan määrääminen lapselle estäisi huostaanoton. Tällöin voitaisiin toimia siten, että hakijana olisi sosiaalilautakunta/lastensuojeluviranomainen, jolloin olosuhdeselvitystä ei tarvittaisi.

1 mom. 4 kohta vuorotellen-sana tulee korvata sanoilla yhtä paljon tai lähes yhtä paljon.

2 mom. 2 kohdan mukaan vanhemmat voisivat sopia sopimuksella tiedonsaantioikeuden lasta koskevista, salassa pidettävistä asioista myös muulle henkilölle kuin huoltajalle. Näkemyksemme mukaan kyseiset tilanteet olisivat erittäin harvinaisia ja vaatisivat tarkkaan sen pohtimista olisiko tällainen ”kontrollioikeus” lapsen asioista lapsen edun mukaista. Jos tiedonsaantioikeuden nojalla ko. henkilöllä olisi tarve puuttua johonkin lapsen elämään liittyviin seikkoihin, hänellä ei kuitenkaan olisi ilman vanhemmuutta mahdollisuutta vaatia esim. lapsen asumiseen tai huoltajuuteen muutoksia. Tällaisessa tilanteessa ko. henkilö voisi ainoastaan tehdä lastensuojeluilmoituksen, joka oikeus ja velvollisuus hänellä muutoinkin on.

3 mom. 2 kohta voidaan ymmärtää, että lapsi voisi asua jopa kolmen henkilön luona, mikäli vanhemmat asuvat erillään ja lapsella on muu huoltaja. Mikäli näin ei ole tarkoitettu, kohdan sananmuotoa tulee selkiyttää.

7b § Vuoroasumisen ja tapaamisoikeuden ehdoista sopiminen

Vuoroasuminen on käytännössä tänä päivänä yhä useamman vanhemman valitsema sopimusvaihtoehto ja sen kirjaaminen lakiin on tarpeellista. Lainsäädännöllä ei kuitenkaan tulisi antaa väärää signaalia siitä, että vuoroasuminen olisi aina lapsen etu. Vuoroasuminen vaatii vanhemmilta keskimääräistä enemmän lapsen arjen jakamista ja yhteistyökykyä. Lakiehdotuksen

10§:ssä esitetyt vuoroviikkoasumisen perustelut ovat tämän takia tarpeellisia ja niitä tulisi jatkossa noudattaa valtakunnallisesti myös sopimuksia vahvistettaessa.

Tampereen kaupunki haluaa kiinnittää huomiota siihen, että pykälän merkitys jää kuitenkin tässä vaiheessa kovin vaillinaiseksi. Niin kauan kuin vanhempien ei ole mahdollista jakaa lapselle tulevia etuuksia tai saada esim. koulukuljetusta molempien vanhempien luota, monet vuoroviikkoasumiseen liittyvät ongelmakohdat säilyvät ennallaan. Tämä tuo haasteita myös lapsen elatusavusta sopimiseen. (Tästä myös kohdassa Liitelait, Elatuslain muuttaminen).

Lain perusteluteksteissä on esitetty, että vuoroviikkoasumisesta voi olla kyse silloin kun lapsi on vähintään 40 % ajasta vanhemman luona. Tiettyyn prosenttilukuun sidottu määritelmä ei mielestämme ole paras vaihtoehto lain perusteluissa. Tällöin vaarana on se, että vanhemmat rakentavat luonapitosopimusta tämän kriteerin perusteella, mm. motiivinaan turvata sosiaaliset etuudet. Perusteena pitäisi kuitenkin olla aina lapsen tilanne ja hänen hyvän arkensa rakentaminen. Jatkossa sen, määritelläänkö sopimuksessa vuoroviikkoasumisesta tai laajasta luonapidosta, ei pitäisi vaikuttaa vanhempien mahdollisuuksiin jakaa lapseen kohdistuvat etuudet keskenään tai määritellä elatusvastuuta.

1 mom. Lakiehdotuksen mukaan vuoroviikkoasumisesta päätettäessä tulee sopia myös luonapidon tarkemmista ehdoista. Tämä on hyvä lähtökohta, koska pelkästään vuoroasumisesta sopiminen ei aina ole riittävä. Samalla mietityttää, mihin laki jatkossa velvoittaa? Voidaanko toimia kuten tähänkin asti ja sopia ehtojen tarkkuudesta perhekohtaisesti? On huomioitava, että kaikki vanhemmat eivät voi, tai ole halukkaita sopimaan esim. loma-ajoista etukäteen. Myös vuorotyötä tekevien vanhempien kohdalla kovin tarkat sopimukset eivät useinkaan ole mahdollisia. Tuleeko vaatimus tarkkojen ehtojen kirjaamisesta sopimukseen lisäämään riitoja vanhempien välille?

3 mom. Pykälässä on ehdotettu, että kuljetuksista ja matkakustannuksista voidaan sopia tarvittaessa. Miten tämä suhteutuu 1 mom. luonapitoehtojen kirjaamisveloitteeseen? Mielestämme myös kuljetuksista ja matkakustannuksista tulisi tällöin sopia pääsääntöisesti eikä tarvittaessa, eli muotoilun pitäisi olla ”tulee sopia”.

8§ Sopimuksen vahvistaminen

Tampereen kaupunki kiinnittää huomiota pykälän ensimmäiseen virkkeeseen ”esitettävä vahvistettavaksi sen kunnan sosiaalilautakunnalle...” Nykykäytännössä sopimukset laaditaan ja vahvistetaan lastenvalvojan luona. Sopimusedellytysten ja lapsen edun huomioon ottaminen (kuulemiset, lapsen mielipide ym.) sulkee pois tilanteet, joissa sopimus laadittaisiin vanhempien/hoitajien/juristien kesken ja vain esitettäisiin vahvistettavaksi sosiaalitoimessa. Lain sananmuoto voisi johtaa siihen, että vanhemmat yhä enenevässä määrin haluavat asioida kirjallisesti. Lastenvalvojan tehtävänä on olla selvillä niistä seikoista, mihin sopimus perustuu sekä varmistua

siitä, että sopimus on lapsen edun mukainen. Lisäksi uudessa laissa lastenvalvojille tulee velvoite selvittää lapsen mielipide joko vanhempien kertomana tai lapsen kanssa keskustellen. Tästä syystä on erittäin harvinaista, että sopimuksen vahvistaminen voisi olla mahdollista ilman vanhempien henkilökohtaista tapaamista.

Ehdotetaan muutettavaksi: Sopimus lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta on tehtävä kirjallisesti ja vahvistettava sen kunnan sosiaalilautakunnassa, missä lapsella on asuinpaikka.

8 § 3 mom. ”jonkun muun, joka on määrätty valmistelemaan sopimuksen vahvistamista...” Tämä lause jää epäselväksi ja tarvitaan lisää tietoa kohdan sisällöstä. Pyytävätkö lastenvalvojat ”selvitystä” joltain muulta taholta?

Lakiehdotuksen mukaan THL vahvistaa sopimuksissa käytettävien lomakkeiden kaavan.

Tampereen kaupunki pitää tärkeänä, että kaikki sopimukset laaditaan yhtenäisillä lomakkeilla ja näin osaltaan varmistetaan, että sopimuksissa on mukana kaikki oleellinen tieto. Yhtenäiset lomakkeet omalta osaltaan ohjaavat lastenvalvojan työtä ja varmistavat työn laadun.

Myös tietojärjestelmien osalta on tärkeää, että sopimukseen kirjattava tieto olisi yhtenevää ja yksiselitteisesti kirjattavaa. Suuri joukko lasten vanhemmista asuu eri paikkakunnilla ja lastenvalvojat hoitavat paljon sopimusasioita myös virka-apuna kuntien välillä.

Tampereen kaupunki pitää tärkeänä, että lapsen oikeutta ilmaista mielipiteensä häntä koskevissa asioissa vahvistetaan. Näkemyksemme mukaan lapsen kanssa keskustelu ei kuitenkaan ole tarkoituksenmukaista, jos molemmat vanhemmat eivät sitä hyväksy. Vaikka vanhemmilla olisi neuvotteluun tullessaan erilaiset käsitykset lapsen mielipiteestä ja lapsen edusta, asiantuntijan avulla ja yhteisellä keskustelulla vanhemmat voivat kuitenkin päästä yhteisymmärrykseen ja sopimukseen ilman lapsen ottamista mukaan viranomaisneuvotteluun. Osa vanhemmista haluaisi myös yhteisymmärryksessä sopia asioista, mutta samalla ilmoittavat etteivät (vielä) ole keskustelleet erosta lapsen kanssa. Voidaanko vanhempien välinen sopimus tällöin vahvistaa, jos vanhempien näkemys lapsen edusta on yksimielinen?

9a § Tarkemmat määräykset vuoroasumisesta ja tapaamisoikeudesta

Lain 7§:ssä todetaan, että sopimukseen on kirjattava, kumpi koti ilmoitetaan lapsen viralliseksi asuinpaikaksi. 9a§:ssä todetaan, että tarvittaessa tuomioistuimen tulee määrätä, kumpi koti ilmoitetaan lapsen viralliseksi asuinpaikaksi. Tampereen kaupunki katsoo, että vuoroviikkoasumista koskevassa lastenvalvojan vahvistamassa sopimuksessa sekä tuomioistuimen päätöksessä tulisi aina olla merkintä siitä, kumpi koti ilmoitetaan lapsen viralliseksi kotipaikaksi. Vanhempien yksimielisyys oikeudenkäynnin yhteydessä ei vielä takaa sitä, että asiasta ollaan jatkossakin yhtä mieltä. Tästä

seuraa helposti se, että riita siirtyy maistraatin ratkaistavaksi. Maistraatti ei kuitenkaan ole oikea paikka jatkaa vanhempien välistä riitaa.

9b§ Tuetut ja valvotut tapaamiset sekä valvotut vaihdot

Pykälän mukaan tuettuja tai valvottuja tapaamisia järjestetään ”lapsen edun kannalta perustellulla syyllä”. Tampereen kaupunki kysyy riittävätkö perustelluksi syyksi lähivanhemman esittämät perustelut tai vaatimukset vai jätetäänkö harkinta lastenvalvojalle?

Tampereen kaupungin mielestä tuettujen ja valvottujen tapaamisten ja erityisesti valvottujen vaihtojen ja niitä seuraavien vapaiden tapaamisten kohdalla olisi perusteltua, että lapsen etu menisi tapaavan vanhemman perusoikeuksien edelle koskien esim. vanhemman päihteiden käytön valvontaa. Lastenvalvojien vahvistamiin sopimuksiin ja oikeuden päätöksiin pitäisi voida kirjata velvoite tapaavan vanhemman puhallutuksesta tai huumeseeuloissa käymisestä ja päihteettömyydestä tapaamisen toteutumisen edellytyksenä.

9c§ Lapsen oikeus tavata muuta henkilöä kuin vanhempansa

Aikaisemman kannanottomme mukaisesti pääsääntö tulisi edelleen olla, että suhteet lähipiiriin hoidetaan vanhempien kautta. Lainsäädännön viestin tulee olla, että on kyse ensisijaisesti vanhempien vastuusta eikä oikeuslaitoksen tai viranomaisten päätöksistä.

Lastenvalvojan tapaamisissa tulee harvoin esiin tarve tapaamissopimuksesta lapsen ja muun läheisen välillä. Näissä tilanteissa on ollut kyse paitsi isovanhemmista myös esim. lapsen sosiaalisena vanhempana toimineesta ex-kumppanista tai sisaruspuolesta. Tapaamisoikeuden vahvistaminen tulisi silloin tehdä aina harkiten ja erityisin perustein. Näkemyksemme on, että asia olisi hyvä saattaa käräjäoikeuden ratkaistavaksi ja asiassa olisi hyvä tehdä jonkinasteinen olosuhteiden selvitys. Lapsen hyvä ja säännöllinen arki tulee turvata erityisesti, jos tapaamisoikeus vahvistetaan useammalle henkilölle.

Vaikka lapsen muiden ihmissuhteiden vaaliminen on vanhempien tehtävänä ja vastuulla, on tietyissä tilanteissa tärkeää voida ratkaista asia tuomioistuimen päätöksellä. On hyvä, että lain perusteluihin on selkeästi määritelty, ketä henkilöitä päätös voi koskea.

Lain perusteluissa olisi hyvä olla myös määrittelyä siitä kuinka monta sopimuksella tai oikeuden päätöksellä vahvistettua tapaavaa läheistä lapsella voi olla. Tämän tulisi koskea myös tiedonsaantioikeuden ja huoltajuuden määrittämistä muulle kuin vanhemmalle.

9d§ Tapaamisoikeuden turvaaminen

Tampereen kaupunki pitää tämän pykälän lisäämistä erittäin hyvänä ja tarpeellisena lapsen tapaamisoikeuden turvaamiseksi.

10§ Huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan asian ratkaiseminen

Pykälässä on esitetty perusteet lapsen huoltoa, asumista ja tapaamisoikeutta koskevan asian ratkaisemiseksi. Perusteet on muotoiltu hyvin ja ne on esitetty tarkemmin kuin tällä hetkellä voimassaolevassa laissa.

11§ Lapsen mielipiteen selvittäminen

Tampereen kaupungin mielestä velvoite on hyvä sekä sopimuskäytänteissä että tuomioistuinkäsittelyssä. Miten turvataan se, että vanhemmat tulevat jatkossa riittävästi etukäteen informoiduiksi asiasta? Jotta tämän pykälän ajatus toteutuisi parhaiten, vanhempien tulisi riittävän ajoissa esim. ennen sopimusneuvottelua tai huolto- ja tapaamisriitojen tuomioistuinsovittelua varautua selvittämään lapsen mielipide.

Oikeudenkäynti (3. luku; 14-17 §)

Lausuntonne ehdotetuista säännöksistä?

14 a ja b§:ssä esitetyt kohdat sekä koskien mahdollisuutta hylätä hakemus että käsittelyn joutuisuuden vaatimus ovat tervetulleita ehdotuksia. Ne toivottavasti jatkossa estävät ns. turhia oikeudenkäyntejä ja toisaalta nopeuttavat prosesseja.

15a§ Lapsen kuuleminen tuomioistuimessa

Lakiehdotuksessa pyritään vahvistamaan lapsen oikeutta ilmaista oma näkemyksensä. Tämä tarkoittaa sitä, että lapsen mielipiteen selvittäminen sekä lapsen kuuleminen tuodaan nykyistä vahvemmin veloitteeksi eri toimijoille. Lähtökohtana tämä periaate on hyvä, mutta samalla on

huolehdittava siitä, että lasta ei rasiteta kohtuuttomasti prosessien eri vaiheissa. Lakiin tulisi saada velvoite huomioida mahdolliset aiemmissa prosesseissa toteutetut lapsen mielipiteen selvittämiset. Oikeusprosessin aikana tulisi aktiivisesti hyödyntää niitä tahoja, jotka ovat jo lasta kuulleet.

Lapsen henkilökohtaista kuulemista tuomioistuimessa harkittaessa tulee huomioida se, että lapsen mielipidettä täytyy aina tarkastella suhteessa kokonaistilanteeseen. Hyvin harvoin tilanne on se, että ainoastaan lapsen kuulemisella pystytään selvittämään hänen etunsa. Joskus lähes täysi-ikäisten nuorten kohdalla yksinomaan kuulemisella oikeudessa voidaan saada riittävää tietoa asian ratkaisemiseksi.

Käräjäoikeudessa tapahtuva kuuleminen tulisi olla erityinen poikkeus, minkä sijaan tulee kehittää muita työtapoja. On hyvä, että perusteluteksteissä todetaan, että lapsen kuuleminen selvityksen yhteydessä säilyisi pääsääntönä. Sen lisäksi voisi kehittää muitakin työtapoja. Esim. joissakin käräjäoikeuspiireissä tuomari on ollut mukana selvitystyöntekijöiden tavatessa lasta.

Asiantuntija-avustajien käyttö lapsen kuulemisessa ei voi olla irrallinen prosessi, vaan vaatisi asiantuntija-avustajan mukanaolon pidempään oikeudenkäyntiprosessissa. Tämä tulisi huomioida jatkossa asiantuntija-avustajien määrää ja resursseja mietittäessä.

Lakiehdotuksessa on mainittu 12 vuoden ikäraja ja perusteluissa todetaan, että alle 12-vuotiaasta voidaan kuulla, jos siitä ei arvioida aiheutuvan hänelle merkittävää haittaa. Sen sijaan todetaan, että yli 12-vuotiaalle ei voida lähtökohtaisesti katsoa aiheutuvan tästä haittaa. Perustelu tässä muodossa esitettynä on erikoinen. Kuulemisen tarkoituksenmukaisuutta tulisi ennemminkin harkita tapauskohtaisesti, huomioiden lapsen kehitystaso ja elämäntilanne. Lapsen mielipide pitäisi myös voida jättää selvittämättä, jos selvittäminen katsotaan lapsen edun vastaiseksi. (vrt. 11§)

16§ Selvityksen hankkiminen sosiaalilautakunnalta

Tampereen kaupunki pitää hyvänä, että voimassaolevaa pykälää on selkeytetty ja siihen on ehdotettu lisättäväksi nykyisen käytännön mukaiset käytännöt.

1 mom. ehdotetaan säännöstä tuomioistuimen yksilöidyistä selvityspyynnöistä, jolloin käytännössä kyseeseen voi tulla ns. suppea selvitys. Tampereen kaupungin kokemusten mukaan valtaosa oikeuteen päätyvistä huoltoriidoista tehtävistä selvityksistä on hyvin haastavia ja vaativia. Ehdotetun säännöksen vaarana voidaan nähdä, että jatkossa pyydetään pääosin suppeita selvityksiä, joiden oletetaan valmistuvan hyvinkin nopeasti. Tähän liittyen on kysyttävä, ovatko suppeat selvitykset lasten etu niissä tilanteissa, kun heidän vanhempansa käyvät vakavaa huoltoriitaa.

16a§ Selvityksen tekijän kuuleminen

Selvityksen tekijän rooliin esitetään muutoksia. Tampereen kaupunki katsoo, että selvityksen tekijän uudesta roolista olisi tärkeää saada lakiin maininta, ettei selvityksen tekijä voi toimia kummankaan vanhemman todistajana, vaan ainoastaan lapsen edun ajajana. Jos esityksen taustalla on ajatus, että selvityksen tekijä toimisi myös lapsen tukihenkilönä, työntekijän rooli muodostuisi kovin monitahoiseksi ja ristiriitaiseksi. Säilyisikö työntekijöiden puolueettomuus vanhempien silmissä?

Pykälän 1 mom. 2 kohdan mukaan asianosainen voisi esittää pyynnön tuomioistuimelle selvityksen tekijän kutumisesta kuultavaksi, mikäli hänen kutumisensa ei ole selvästi tarpeetonta. Tämän mukaisesti pyyntö voitaisiin esittää hyvinkin pienin perusteluin, mikä ei liene prosessin kannalta kovin tarkoituksenmukaista. Ehdotamme, että tekstissä voisi olla muoto:

2) mikäli asianosainen sitä pyytää ja kuuleminen katsotaan tarpeelliseksi.

Huolto- ja tapaamisriitojen tuomioistuinsovittelu (3 a. luku; 17 b ja 17 d §)

Lausuntonne ehdotetuista säännöksistä?

-

Vieraassa valtiossa annettu päätös ja lapsen palauttaminen (6. luku; 39 ja 41 §)

Lausuntonne ehdotetuista säännöksistä?

-

Asetuksenantovaltuus (7. luku; 49 §)

Lausuntonne ehdotetusta säännöksestä?

-

Liitelait

Onko teillä lausuttavaa liitelakeihin ehdotetuista muutoksista?

Elatuslain muuttaminen 4§ 3 kohta

Lakiin ehdotetaan lisättäväksi kohta, jonka mukaan vanhempi voidaan velvoittaa suorittamaan elatusapua, jos lapsi asuu vuoroviikoin vanhempiensa luona. Pidämme hyvänä, että laki ilmaisee selvästi elatusapumahdollisuuden myös näissä tilanteissa, koska vanhemmilla on usein se käsitys, että vuoroasumisen johdosta erillistä elatusapua ei tarvitse enää suorittaa.

Samalla on noussut pohdittavaksi monta kysymystä uuden pykälän käytännön toteutuksesta. Elatusvastuun jakautuminen on pitkälle vanhempien välinen asia ja elatus voi toteutua monella eri tavalla. Nykyinen elatusapuohjeistus onkin soveltunut huonosti näiden erityistilanteiden arvioimiseen. Vanhemmalla, jonka luokse lapsen virallinen asuinosoite merkitään, saattaa olla huomattavasti suurempi elatuskyky kuin toisella vanhemmalla. Tulisiko tällöin vahvistaa elatussopimus myös hänen osaltaan?

Tampereen kaupunki katsookin, että tarvittaisiin valtakunnallisesti mitä pikemmin uusi, päivitetty versio elatusapuohjeistuksesta.

Molemmilla vanhemmilla saattaa olla työttömyyden, päätoimisen opiskelun tai muun syyn johdosta puutteellinen elatuskyky. Lastenvalvojien mukaan tulisi laissa ottaa selkeästi kantaa siihen, pitäisikö vuoroasumistilanteessa mahdollisesti molemmille vanhemmille tulla vahvistettujen elatussopimusten kautta oikeus elatustukeen puutteellisen maksukyvyn perusteella?

Viimesijaisen etuuden, toimeentulotuen, myöntämisessä huomioidaan KELAn päätöksissä lapsen tapaamisista ja luonapidosta aiheutuvat kustannukset. Nykykäytännön mukaan KELA vaatii vanhemmilta vahvistetut elatussopimukset ja tapaamissopimukset etuuden myöntämistä varten. Voiko vuoroasuminen johtaa siihen, että yhteiskunta maksaa sekä elatustukea että toimeentulotukea molemmille vanhemmille, mikäli he ovat vähävaraisia?

Nykyisellään elatussopimuksessa puhutaan elatusvelvollisesta sekä lapsen edustajasta. Ovatko käsitteet edelleen relevantteja, mikäli elatussopimuksia voidaan vahvistaa molempien vanhempien osalta vuoroasumistilanteessa? Pääsääntöisestihän huoltaja ei voi edustaa lasta silloin kun vastapuolena on lapsen toinen huoltaja. Poikkeuksena on kuitenkin tilanne, jossa lähihuoltaja voi edustaa lasta elatussopimuksessa silloin, kun elatusapu tulee lähihuoltajan talouteen. Voivatko vanhemmat vuoroasumistilanteessa toimia vuoroin lapsen edustajana ja vuoroin elatusvelvollisena? Nämä tilanteet ja tulkinnat vaativat selkeyttämistä.

Vaikutukset

Onko ehdotuksen vaikutukset mielestänne arvioitu asianmukaisesti?

Mikäli laki toteutuu nyt esitetyssä muodossa, se tulee lisäämään suuressa määrin lastenvalvojien työmäärää sekä muuttamaan lastenvalvojien työkäytäntöjä oleellisesti. Mikäli yhteishuoltosopimusten vahvistaminen ennakkolisten isyyden tunnustamisen yhteydessä jää lastenvalvojlta pois, vähentää se osaltaan lastenvalvojien töitä, mutta tällöin puhutaan kuitenkin hyvin rutiininomaisesta, vähän aikaa vievästä, vahvistusprosessista. Se ei mitenkään riitä kompensoimaan nyt suunniteltujen uusien tehtävien tuomaa työmäärää. Jos sopimuksen laatiminen lapsen asiassa on mahdollista muidenkin kuin lapsen vanhempien kanssa, ei riittävä asiaan

perehtyminen onnistu yhdellä tapaamiskerralla kuten nyt pääsääntöisesti tehdään. Jonot lastenvalvojille ovat monissa kunnissa pitkät. Lasten mielipiteen selvittäminen erityistilanteissa tulee lisäämään yhteistyön tarvetta eri viranomaistahojen, erityisesti lastensuojelun kanssa. Jatkossa tulee kiinnittää huomiota erityisesti työn resursoimiseen siten, että lisätehtävät eivät pitkitä akuutissa erokriisissä olevien vanhempien jonotusaikoja.

Lastenvalvojilla ei ole tällä hetkellä minkäänlaista valtakunnallista ohjausta työhönsä ja moni lastenvalvoja työskentelee yksin ilman työyhteisön tukea. Lain käytännön toteuttamisen kannalta on ensiarvoisen tärkeää, että lastenvalvojat saavat riittävän kattavan koulutuksen uusiin tehtäviin. Se tarkoittaa mm. nykyistä parempaa valmiutta lapsen kuulemiseen.

Lastenvalvojien työn onnistumisen kannalta on myös oleellista, että heillä on heti lain voimaantullessa käytössään lain edellyttämät lomakepohjat ja toimivat tietojärjestelmät niiden käyttöön. Lomakkeisiin olisi jatkossa hyvä saada myös sisällöllistä ohjeistusta. Tästä syystä toivomme, että lomakeuudistuksen käytännön toteutuksessa olisi mukana käytännön lastenvalvojatyötä tekeviä henkilöitä.

Tällä hetkellä lasta koskevia sopimuksia vahvistetaan sosiaalitoimessa ja päätöksiä tehdään tuomioistuimissa. Lasten tapaamisoikeuteen liittyen tehdään yhä enenevässä määrin määräaikaista sopimuksia. Tällä hetkellä ei ole käytössä mitään yhteistä järjestelmää siitä, mitä päätöksiä lapsen asiassa on tehty. Lastenvalvojien vahva kokemus on, että vanhemmat ovat myös usein kovin epätietoisia siitä, mitä heidän lastensa asiassa on päätetty tai mikä päätös on voimassa ja missä se on laadittu/vahvistettu. Lastenvalvojien käsityksen mukaan käräjäoikeudella ei ole ollut työkäytännönään kovinkaan paljon tarkistaa, mitä sopimuksia lapsen osalta on sosiaalitoimessa vahvistettu. Jos jatkossa myös muille henkilöille tullaan vahvistamaan mm. oikeus lapsen asumiseen, tiedonsaantiin tai tapaamisoikeuteen, vaatii tämä ehdottomasti nykyistä kattavamman valtakunnallisen järjestelmän. Miten muuten voidaan varmistaa mm. se, että tarvittavia henkilöitä kuullaan lasta koskevaa asiaa muutettaessa? Nyt osa tiedoista on maistraatin kautta saatavissa, osa on vain sopimuspapereissa. Lisäksi sekä lastenvalvojien että käräjäoikeuden työkäytännöissä tulee olla velvoite selvittää voimassaolevat päätökset.

Muuta

Onko teillä muuta lausuttavaa työryhmän ehdotukseen liittyen?

Mikäli lakiehdotus hyväksytään nyt esitetyn kaltaisena, siirtyy käräjäoikeuksilta useita tehtäviä lastenvalvojille (oheishuoltajuus, tehtävien jako, tiedonsaantioikeus, lapselle läheisten ihmisten tapaamisoikeuden vahvistaminen ilman olosuhdeselvityksellä saatavaa tietoa, lasten kuuleminen) ja lastenvalvojien työn vaativuuden arviointia tulee tarkastella kuntatasolla, mutta myös valtakunnallisesti. Tehtäväkuvan laajentuessa näin merkittävästi katsomme, että lastenvalvojien palkkausta tulee tarkistaa ja asettaa se työn vaatimalle tasolle.

Saadetdin-Rajaluoma Sara
Tampereen kaupunki